

Luku 21: Näkökulmia tehtäviin ja kuviin

1. Vastaa kysymyksiin rikoksista rankaisemisesta.

a) Miksi rikoksesta rangaistaan?

- Rankaiseminen koetaan oikeudenmukaisena ja yhteiskuntajärjestystä ylläpitävänä toimintana.
- Rikos sovitetaan rangaistuksella.
- Rankaisemisella ajatellaan olevan rikoksia ehkäisevä vaikutus: ihmiset miettivät toimintaansa etukäteen, kun rikollisesta teosta seuraa rangaistus.
- Rangaistuksilla luodaan yleistä lainkuuliaisuutta.
- Suomessa on periaate, että rikoksista rangaistaan, mutta kohtuullisesti ja tasaveroisesti. Rikoksentekijät pyritään saamaan sopeutumaan yhteiskunnan jäseniksi.

b) Mitkä ovat rangaistuksen lieventämis- ja koventamisperusteita?

- lieventämisperusteita:
 - Rikos on tehty painostuksesta.
 - Rikoksen tekijä on auttanut poliisia rikoksen selvittämisessä.
 - Rikoksen tekijä on kovin iäkäs.
 - Rikoksen tekijällä on heikko terveys.
 - Rikoksesta on kulunut pitkä aika.
 - Rikoksen tekijä on kovin nuori eli alle 18-vuotias.
 - Rikoksen tekijän teko jäi yritykseksi.
 - Rikoksen tekijä oli avustaja rikoksessa.
 - Rikoksen tekijän osuus oli paljon pienempi kuin muilla tekijöillä.
 - Rikoksen tekijä on tunnustanut rikoksensa.
- koventamisperusteita:
 - Rikos on tehty suunnitelmallisesti.
 - Rikoksen tekijä kuuluu järjestäytyneeseen rikollisryhmään.
 - Rikoksen tekijällä on aiempi rikollinen tausta.
 - Rikoksen tekijälle tuomitaan yhteinen vankeusrangaistus samalla kertaa kahdesta tai useammasta rikoksesta.

2. Miten seuraavat käsitteet eroavat toisistaan?

a) rikesakko – sakko

- Sakko on lievin tuomioistuimen määräämistä rangaistuksista. Sakko tuomitaan 1–120 päiväsakkona. Niiden lukumäärä riippuu rikoksen törkeydestä ja maksettava rahamäärä henkilön tuloista. Tuomioistuimen lisäksi sakon voi määrätä syyttäjä, poliisi, rajavartiomies tai tullimies.
- Rikesakko on sakkoa lievempi varallisuusrangaistus, joka on kaikille samansuuruinen. Rikesakon määrää poliisi, rajavartiomies, tullimies tai erätarkastaja.
- Maksamatta jäänyt sakkorangaistus muunnetaan vankeusrangaistukseksi, mutta rikesakkoa ei voida muuntaa.

b) ehdollinen vankeus – ehdonalainen vapaus

- Vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi, jos sen pituus on enintään kaksi vuotta. Ehdollisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy vähintään vuoden ja enintään kolmen vuoden koeajaksi. Rangaistus raukeaa, ellei tuomittu tee koeaikana rikosta, josta hänet olisi tuomittava ehdottomaan vankeuteen.
- Osa määräaikaisesta vankeusrangaistuksesta suoritetaan vankilassa ja loppuosa ehdonalaisessa vapaudessa, johon sisältyy enintään kolmen vuoden pituinen koeaika. Jos koeaikana syyllistyy uuteen rikokseen, josta olisi tuomittava ehdotonta vankeutta, tuomioistuimien voi määrätä, että jäännösrangaistus pannaan täytäntöön kokonaan tai osittain.
- Määräaikaiseen vankeusrangaistukseen tuomittu päästetään yleensä ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa. Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneen tarvitsee suorittaa vankeusrangaistuksestaan vain puolet, minkä jälkeen hän pääsee ehdonalaiseen vapauteen.

c) valvontarangaistus – yhdyskuntapalvelu

- Valvontarangaistus sijoittuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Sen pituus on enintään kuusi kuukautta. Se voidaan määrätä, mikäli sen katsotaan edistävän rikoksentekijän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisevän uusia rikoksia. Valvontarangaistukseen tuomittu asuu kodissaan, mutta häntä valvotaan muun muassa teknisin välinein ja ennalta ilmoittamattomilla käynneillä.
- Yhdyskuntapalvelu on valvotusti tehtävää palkatonta ja yleishyödyllistä työtä. Siihen voidaan tuomita enintään kahdeksan kuukauden pituisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tai myös yli kahdeksan kuukautta kestävä ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi. Syytetyn on itse suostuttava palveluun, ja hänen tulee soveltua siihen.

3. Laadi käsitekartta, jossa vastaat ainakin seuraaviin kysymyksiin. Minkälaisia rangaistuksia rikoksista tuomitaan? Minkälaisia muita seuraamuksia rikoksista voi koitua? Mikä erikoisasema rangaistuksia määrättäessä on nuorella rikoksentekijällä?

- Näkökulmia käsitekarttaan:
 - Yleiset rangaistuslajit: rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus.
 - Erityisiä rangaistuksia voi tarkassa käsitekartassa mainita: nuorisorangaistus alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta, varoitus ja viraltapano virkamiehen tekemästä rikoksesta ja menettämisseuraamus eli esimerkiksi rikosvälineen menettäminen valtiolle.
 - Oikeushenkilölle voidaan tuomita yhteisösakko.
 - Muita seuraamuksia esimerkiksi menettämisseuraamus, ajokielto, vahingonkorvaus, lähestymiskielto.
 - Nuori rikoksentekijä otetaan huomioon muun muassa siten, että tuomioistuimien voi määrätä rangaistuksen lievennetyn rangaistusasteikon mukaan tai että rikoksesta ei tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen tai että rikoksesta ei tuomita

rangaistusta lainkaan, koska nuoren voidaan katsoa toimineen ymmärtämättömästi tai harkitsemattomasti tehdessään rikoksen.

- Alle 18-vuotiaana rikoksen tehnyt voidaan myös tuomita nuorisorangaistukseen.

4. Ota kantaa väitteeseen: Suomalaiset tuomioistuimet määräävät rikoksista liian lieviä rangaistuksia.

- Opiskelijan oma vastaus

5. Liisa oli lauantaiyönä juhlista tullessaan käynyt tarpeillaan puistossa erään patsaan takana. Paikalle osunut poliisi ilmoitti pidättävänsä hänet ja vieressä samoilla asioilla olleen nuoren miehen. Humalapäissään molemmat kiivastuivat ja vastustivat pidätystä.

a) Mistä rikoksista käräjäoikeus voi tuomita heidät?

- Järjestysrikkomus: ulostaminen tai virtsaaminen julkisella paikalla.
- Virkamiehen vastustaminen pidätettäessä.

b) Liisa sai sakkoa 300 euroa ja nuori mies 90 euroa. Mihin oikeuden ratkaisu perustui?

- Virtsaamisesta yleisellä paikalla määrätään 40 euron rikesakko samansuuruisena kummallekin.
- Virkamiehen vastustamisesta määrätään päiväsakko. Liisa ja nuori mies saavat saman määrän päiväsakkoja, mutta maksettava rahamäärä riippuu kummankin tuloista. Koska Liisa sai korkeamman sakon kuin nuori mies, hänen tulonsa ovat suuremmat.

c) Mitä tapahtuu, jos he eivät maksa sakkoa?

- Sakko voidaan periä ulosoton kautta tai jos sakkoa ei pysty maksamaan, sakko voidaan muuntaa vankeusrangaistukseksi erillisessä oikeudenkäynnissä. Neljää maksamatonta päiväsakkoa vastaa yhden päivän vankeus.
- Sakko voidaan jättää muuntamatta sakotettavan nuoruuden, rikoksen vähäisyyden tai muun kohtuullistamisperusteen vuoksi.

6. Lue teksti. Selvitä, millaisen rangaistuksen Mikko ja Saana voivat saada, jos paljastuu, että he tekivät graffitit.

17-vuotiaan Mikon ja 18-vuotiaan Saanan mielestä vanhustentalon betoninen elementtiseinä oli ikävän harmaan näköinen. Eräänä valoisana yönä he maalasivat seinään graffiteja, joissa on karikatyyreja vanhuksista. Tyytyväisinä lopputulokseen he poistuivat paikalta ja ajattelivat vanhusten ihastuvan nähdessään graffitit.

Seuraavana päivänä he saivat kuulla kaveriltaan, jonka äiti oli vanhainkodissa töissä, että vanhuset sekä henkilökunta olivat olleet kauhuissaan töherryksistä, joiksi he Mikon ja Saanan graffiteja kutsuivat. Vanhainkoti ilmoitti graffiteista poliisille. Mikko ja Saana pelästyivät.

- Kyse on todennäköisesti vahingonteosta. Oikeus määrittelee, onko kyse lievästä, tavallisesta vai törkeästä vahingonteosta.
- Jos vahingonteko kohdistuu yksityiseen omaisuuteen, syyttäjä saa nostaa syytteen vain, jos asianomistaja on ilmoittanut rikoksen syytteeseen pantavaksi.
- Rangaistuksena vahingonteosta on yleensä sakkorangaistus tai korkeintaan vuosi vankeutta, lievässä vahingonteossa vähemmän ja törkeässä enemmän.
- Rangaistuksen lisäksi graffitien tekijät voivat joutua maksamaan vahingonkorvauksen, joka voi nousta tuhansiin euroihin.
- Rangaistuksena voi olla nuorisorangaistus tai yhdyskuntapalvelu, joista jälkimmäiseen voi sisältyä graffitien poistaminen.

7. Lue teksti. Arvioi, mihin seuraamuksiin Essi ja Ella tuomitaan teoistaan.

17-vuotias Essi ja 18-vuotias Ella liikkuvat kotikaupunkinsa keskustassa lauantai-iltana. Nakkioskilla näytti olevan rauhallista, ja myyjä oli kioskin ulkopuolella tyhjentämässä roskia. Essi ja Ella saivat mielestään hyvän idean: he juoksivat avoimesta ovesta kioskin sisälle ja nappasivat mukaansa lämpimät makkarat sekä kaikki käteen osuneet setelit avoimena olleesta kassasta. Ulos juostessaan he törmäsivät kioskin myyjään, joka lensi selälleen ja jäi huutamaan heidän peräänsä. Sunnuntaina poliisi nouti tytöt heidän kotoaan, sillä heidät oli tunnistettu valvontakameran kuvista.

- Essi ja Ella varastivat makkarat ja seteleitä kassasta. Lisäksi he kaatoivat kioskin myyjän.
- Varkaudesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.
- Kioskin myyjän kaataminen voidaan tulkita lieväksi pahoinpitelyksi tai vahingoksi. Lievästä pahoinpitelystä voidaan tuomita sakkoon.
- Teko tuskin täyttäisi ryöstön tunnusmerkkejä, koska Essi ja Ella eivät käyttäneet asetta ja he törmäsivät myyjään vahingossa.
- Koska kyseessä on nuoret rikoksentekijät, todennäköisesti asia menee sovitteluun.

8. Vastaa kysymyksiin ehdollisesta vankeudesta ja ehdonalaisesta vapaudesta.

a) 45-vuotias Jaana tuomitaan käräjäoikeudessa kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Voidaanko rangaistus määrätä ehdolliseksi? Mitä rangaistuksen ehdollisuus tarkoittaa?

- Jaanan vankeusrangaistusta ei voida määrätä ehdolliseksi, koska tuomio on kolme vuotta. Enintään kahden vuoden rangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi.
- Rangaistuksen ehdollisuus tarkoittaa sitä, että tuomittu ei joudu vankilaan, vaan voi jatkaa elämää vapaalla jalalla. Ehdollisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpano lykkääntyy koeajaksi, joka on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Rangaistus raukeaa, ellei tuomittu tee koeaikana rikosta, josta hänet olisi tuomittava ehdottomaan vankeuteen

b) 24-vuotias Reijo kärsii Turun vankilassa hänelle tuomittua kymmenen vuoden vankeusrangaistusta. Voiko hän päästä ehdonalaiseen vapauteen, ja jos voi, niin milloin?

- Määräaikaiseen vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa. Reijon kohdalla se tarkoittaa kuuden vuoden ja kahdeksan kuukauden rangaistuksen suorittamista.
- Jos Reijo on tehnyt rikoksensa alle 21-vuotiaana, hänen tarvitsee suorittaa vankeusrangaistuksestaan vain puolet eli viisi vuotta.
- On myös mahdollista, että tuomioistuin on määrännyt Reijon suorittamaan koko rangaistuksen vankilassa, jolloin hän ei pääse ehdonalaiseen vapauteen, mutta tämä on harvinaista.

9. Lue teksti ja arvioi nuorten toimintaa oikeudelliselta kannalta. (yo-tehtävä K2019)

14-vuotias Aleks, hänen kaverinsa 18-vuotias Toni sekä tämän 16-vuotias tyttöystävä Emma ovat marketissa alkoholijuomien osastolla. Tonilla on ”jano”, ja hän kääntää Aleksia työntämään 12 oluttölkin ”mäyräkoirapakkauksen” mukanaan olevaan kassiin ja kävelemään kassan ohitse maksamatta. Kun Aleks kieltäytyy, Tonin tyttöystävä Emma ilkkuu Aleksille, että tämä on pelkuri, ja vaatii tekemään, kuten Toni kääntää. Lopulta Aleks suostuu, mutta myymäläetsivä ottaa koko kolmikön kiinni heti kassan jälkeen. Kiinniottotilanteessa Aleks pudottaa kassinsa lattialle ja osa tölkeistä vahingoittuu. Myös myymäläetsivän silmälasit rikkoutuvat tilanteessa.

- Kyse on myymälävarkauksesta ja luultavasti näpistyksestä, koska varastetun tavaran arvo on vähäinen.
- Myymäläetsivän silmälasit rikkoutuivat, mikä voi johtaa syytteen pahoinpitelystä. Rangaistuksena on luultavasti sakko.
- Myymäläetsivän silmälasien rikkoutuminen voi johtaa vahingonkorvausvaatimukseen. Niistä vastaa rikkoutumisen aiheuttanut Aleks. Hänen on korvattava silmälasien korjauskustannukset tai uudet lasit, jos niitä ei voi korjata. Korvausvastuu voi olla myös yhteisvastuullinen.
- Aleks on alle 15-vuotias ja siksi syyntakeeton rikokseen. Vahingonkorvausvastuulla ei kuitenkaan ole ikärajaa. Lisäksi Aleksista tehdään lastensuojeluilmoitus.
- Emma ja Toni yllyttivät rikokseen, joten myös heidät tuomitaan näpistyksestä.
- Emma on nuori rikosentekijä, Toni on täysi-ikäinen.
- Myymäläetsivällä on kiinniotto-oikeus. Kiinniottotut pitää luovuttaa poliisille, joka luultavasti kirjoittaa näpistyksestä sakon.